

7ο κεφ. Ρομανική και Γοτθική τέχνη

Η τέχνη του Μεσαίωνα στη Δύση
5ος -15ος αι. μΧ.

Μεσαίωνας

5ος -15ος αι. μ.Χ.

Μεσαίωνας ονομάζεται η περίοδος από το τέλος της ύστερης αρχαιότητας (5ος αι. μ.Χ.)μέχρι την Αναγέννηση (15ος αι.)

Διακρίνεται σε 3 περιόδους:

Πρώιμος (5ος-10ος αι.)

Μέσος (10ος-13ος αι.)

Ύστερος (13ος -15ος αι.)

Πρώιμος Μεσαίωνας

(μέχρι το 1000 μ.Χ.)

- Συνεχείς μετακινήσεις νέων λαών (μέχρι τον 8ο αι.)
- Αναστάτωση – ανασφάλεια.
- Μείωση πληθυσμού.
- Κάμψη εμπορίου.
- Απαρχή του φεουδαρχικού συστήματος.
- Τέχνη με στοιχεία ανάμεικτα της ρωμαϊκής και της γερμανικής παράδοσης αλλά και βυζαντινές επιδράσεις.

Καρλομάγνος, ο «Πατέρας της Ευρώπης» (pater Europae).

Το 800 ο βασιλιάς των Φράγκων Κάρολος Α΄, γνωστός ως Καρλομάγνος, ένωσε το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Ευρώπης και στέφθηκε αυτοκράτορας των Ρωμαίων για πρώτη φορά μετά την πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Επέβαλε τον εκχριστιανισμό δια της βίας στο Βορρά και έγινε προστάτης των γραμμάτων και των τεχνών.

 Charlemagne's Empire, 814. Either directly or indirectly, Charlemagne ruled a vast empire that included almost all of the Western Roman Empire except for Spain and Britain.

«Καρολίγγεια αναγέννηση» (8ος-9ος αι.)

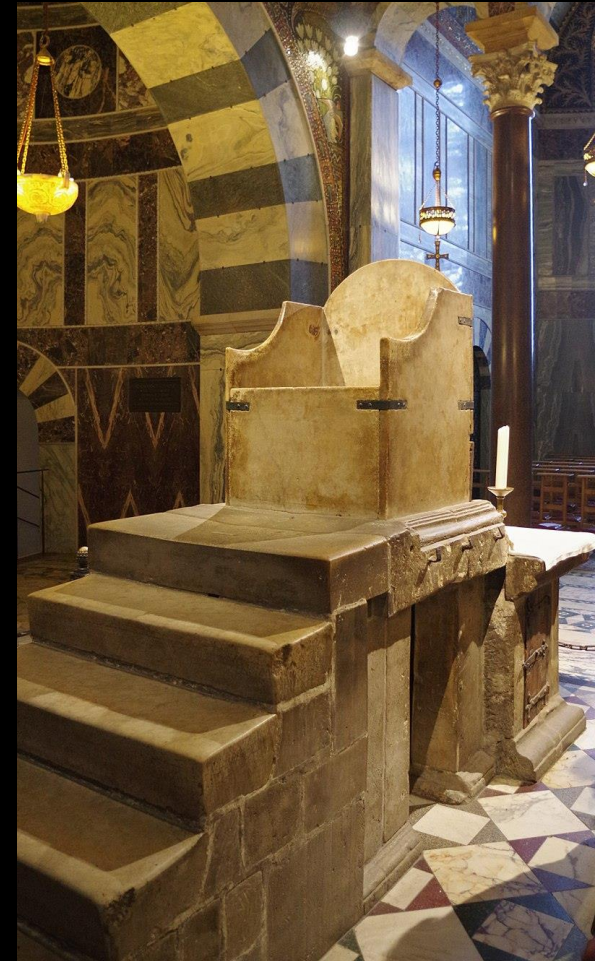
Την εποχή της βασιλείας του Καρλομάγνου και του γιου του Λουδοβίκου του Ευσεβούς (τέλη 8ου-αρχές 9ου αι.) η πρόοδος στα γράμματα, τις επιστήμες και τις τέχνες ήταν πολύ σημαντική.

Γι' αυτό η περίοδος αυτή ονομάστηκε «**καρολίγγεια αναγέννηση**».

Ιδρύονται σχολεία μέσα στα μοναστήρια και τις εκκλησιαστικές δομές με αυτοκρατορικό διάταγμα.

Αυξάνεται έτσι δραματικά η ανάγκη για βιβλία και έτσι αναπτύσσεται η καρολίγγεια γραφή.

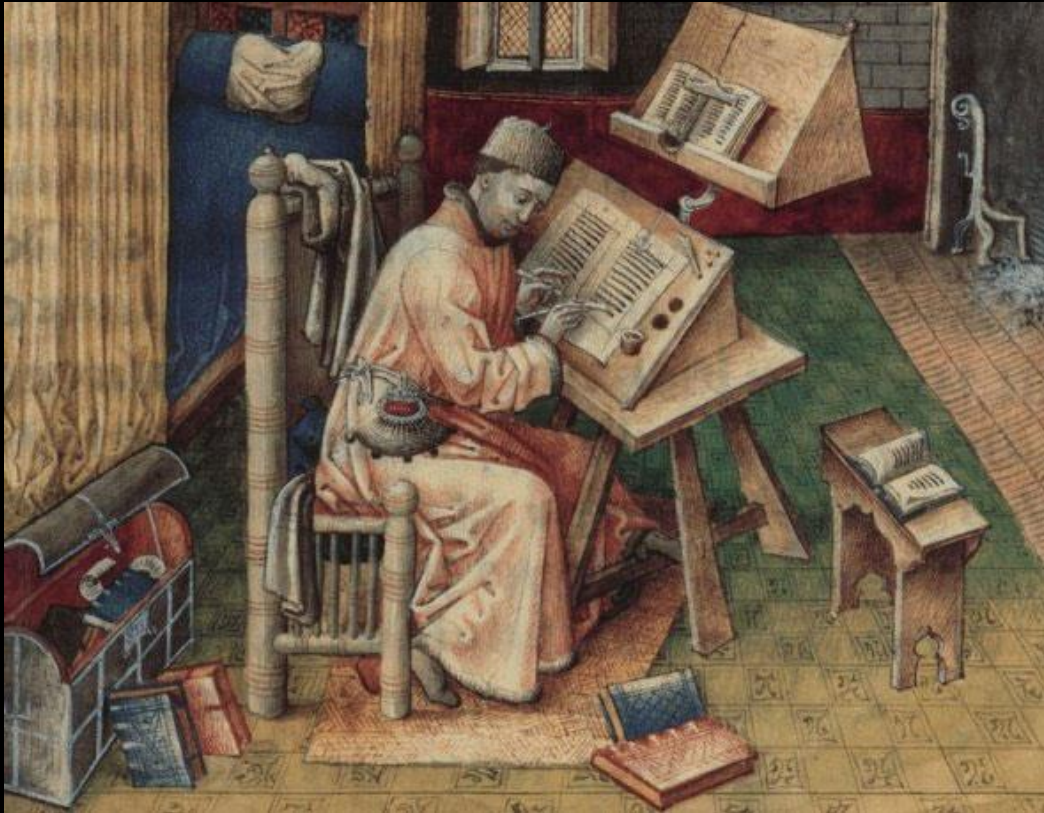
Είναι ευανάγνωστη και λιτή, εύκολη στη χρήση της και διαδίδεται πολύ γρήγορα.

Ο θρόνος του Καρλομάγνου και των μεταγενέστερων Γερμανών βασιλιάδων στον Καθεδρικό του Άαχεν

Πρώιμος Μεσαίωνας: ιστορημένα (εικονογραφημένα) χειρόγραφα

Ένα **χειρόγραφο** είναι καθετί που γράφεται με το χέρι.

Scriptorium: εργαστήριο για την αντιγραφή χειρογράφων στα μοναστήρια. Οι κληρικοί είναι οι μόνοι εγγράμματοι.

Οι μοναχοί αντιγράφουν τα αρχαία χειρόγραφα και δημιουργούν τα ιστορημένα, δηλ, εικονογραφημένα χειρόγραφα.

Θεμελιώνονται οι βασικές αρχές της
εικονογράφησης των χειρογράφων:

Διακοσμητικά σχήματα στα πλαίσια των
κειμένων.

mentis: vbi erant sedetes alleluia
 ⁊ repleti sūt omnes spiritu s̄cto:
 loquentes magnalia dei: alleluia:

Dalleluia. *post Cōm.*

Ancti spiritus dñe corda no
 stra mundet infusio: ⁊ sui rosis i
 tima aspersione fecundet. Per dñz
 in vnitate eiusdes: *In sollemnitate sacra*

Oculi corporis christi. *Introy.*
 ꝑbauit eos ex adipe fru
 menti alleluia: ⁊ de petra
 melle saturauit eos alla:
 alleluia: alleluia. *ps.* Exultate deo
 adiutori nro: iubilate deo iacob.

Έμφαση στο πρωτόγραμμα (αρχικό γράμμα μιας σελίδας ή παραγράφου)

Μικρογραφικές παραστάσεις που μπορεί να κάλυπταν μέρος ή και μια ολόκληρη σελίδα.

Πλούσια χρώματα, έμφαση στο χρυσό και το ασημένιο, ποικιλία τεχνικών (άλλοτε τέμπερα και χρυσή διακόσμηση και άλλοτε μελάνι και πένα).

Συγκερασμός στοιχείων από παλαιοχριστιανική, βυζαντινή, αγγλοσαξονική και γερμανική παράδοση.

Τα πρώτα καρολίγγεια χειρόγραφα εξιστορούσαν την Αγία Γραφή και ήταν διακοσμημένα με τις μορφές του Χριστού και των Ευαγγελιστών. Στη συνέχεια έχουμε και καλλιγραφημένα κοσμικά κείμενα (φιλοσοφικά, ιατρικά, νομικά).

Το βιβλίο Κέλλς γράφτηκε στο μοναστήρι Κελλς της Ιρλανδίας απόπου πήρε το όνομα του. Περιέχει τα τέσσερα Ευαγγέλια εικονογραφημένα. Θεωρείται ως το ομορφότερα φιλοτεχνημένο χειρόγραφο παγκοσμίως.

Πρώιμος Μεσαίωνας: Αρχιτεκτονική

Καθεδρικός ναός
Κόρβεϊ Γερμανίας (μεταξύ 873 και 886)

Αντιπροσωπευτικό δείγμα καρολίγγειας
αρχιτεκτονικής Χαρακτηριστική η
επιβλητική πρόσοψη

EUROPE ABOUT 1100

→ Principal pilgrimage routes to Santiago de Compostela

Μέσος Μεσαίωνας

Ρομανική Τέχνη (11ος- 13ος αι.)

- Είναι η τέχνη της δυτικής Ευρώπης μεταξύ του 11ου και 13ου αι.
- Οφείλει το όνομά της στην έμπνευση από τη ρωμαϊκή τέχνη.
- Κύρια έκφρασή της η αρχιτεκτονική.
- Περιορισμένη η ζωγραφική, κυρίως στα χειρόγραφα.
- Αναβίωση της γλυπτικής, η οποία εμφανίζεται κυρίως στα κιονόκρανα, και στην ανάγλυφη διακόσμηση μελών (τυμπάνων και περιθυρωμάτων) των κτιρίων.
- Αναπτύσσεται η διακοσμητική τέχνη των τοιχοταπήτων.

Διακοσμητική τέχνη Τοιχοταπήτων ή ταπισερί

- **Τοιχοτάπητας:** μακρύ κομμάτι υφάσματος με παραστάσεις και σχόλια, που διακοσμεί έναν τοίχο. Είναι ένα τεράστιο κέντημα. Ο τοιχοτάπητας μπορεί να είναι κεντημένος ή υφασμένος.
- Πλαίσια πάνω και κάτω με σχόλια για τα εικονιζόμενα γεγονότα.
- Λιτότητα και οικονομία στην απόδοση των σκηνών.

«Ο θάνατος των αδελφών Χάρολντ»
από τον τοιχοτάπητα Μπαγιέ (1066-1077),
Bayeux, Centre Guillaume le Conquérant.

Πάνω ζώνη: φανταστικά ζώα

Κάτω ζώνη: νεκροί πολεμιστές

Κύριο μέρος: Αφηγηματική σκηνή μάχης

Τοιχοτάπητας του Μπαγιέ

«Η κηδεία του Εδουάρδου του Κατακτητή στο αβαείο του Westminster».
Κέντημα με μάλλινη κλωστή πάνω σε λινό ύφασμα.
Το συνολικό μήκος είναι **70 περίπου μέτρα**.

Ρομανική αρχιτεκτονική

Εκτεταμένη ανέγερση εκκλησιών, καθώς:

- οι αναπτυσσόμενες πόλεις χρειάζονταν κεντρικούς καθεδρικούς ναούς.
- ο κόσμος ένιωθε αγαλλίαση και ευγνωμοσύνη επειδή η χιλιετία (1000 μ.Χ.) δεν έφερε το τέλος του κόσμου, όπως πιστευόταν.
- πλήθος εκκλησιών είχαν καταστραφεί κατά την διάρκεια των πολέμων.

Οι νέες εκκλησίες έπρεπε να είναι:

- ευρύχωρες για να χωρούν τους πολυάριθμους πιστούς.
- στέρεες κατασκευές, με καλό φωτισμό και καλή ακουστική.
- όχι εύφλεκτες, άρα δεν θα έπρεπε να έχουν ξύλινη οροφή.
- Υλικό οικοδόμησης η λαξευμένη πέτρα (ανταποκρινόταν στις παραπάνω ανάγκες, αλλά δημιουργούσε προβλήματα στήριξης)
- **Ρομανικό** = νέο είδος κτηρίου, με αψίδες και συμπαγείς βαρείς τοίχους (βασικά χαρακτηριστικά των εκκλησιών εκείνης της περιόδου)

Κύρια δείγματά της: **ναοί και μοναστήρια που είναι τεράστια, ογκώδη οικοδομήματα.**

Νέα μορφή της χριστιανικής βασιλικής, με χαρακτηριστικά στοιχεία:

- **Καμάρες.**
- **Φαρδύ και μακρύ κεντρικό κλίτος.**
- **Ανάπτυξη του «εγκάρσιου» κλίτους** (ανάμεσα στον κυρίως ναό και στην αψίδα του ιερού) **και τομή του με το κεντρικό.**
- **Δύο εξωτερικοί πύργοι, δεξιά και αριστερά του κεντρικού τμήματος, ενώ ένας ακόμα πύργος υψώνεται στην τομή του κεντρικού και του εγκάρσιου κλίτους ► όψη φρουρίου**
- **Νέος τρόπος στέγασης, με ημικυκλικούς θόλους και καμάρες**
- **Ημικυκλική αψίδα στις εισόδους και ημικυκλικό περιθύρωμα με το τύμπανο πάνω από την πόρτα.**
- **Στολισμός των στοιχείων αυτών με ανάγλυφες παραστάσεις.**

Αββαείο Βενεδικτίνων Μούρμπαχ
Αλσατία (περ. 1160)

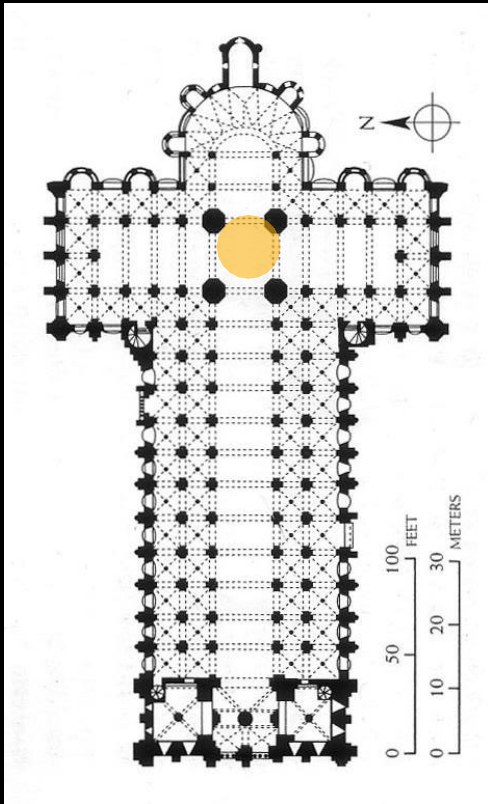

Saint Germain Τουλούζη (Γαλλία)
(1070-1120)

Το εγκάρσιο κλίτος

- Τα έργα της γλυπτικής αποκτούν μέγεθος και φέρουν επιδράσεις από τη ρωμαϊκή τέχνη.
- Ενσωματώνονται στην αρχιτεκτονική (ανάγλυφα διακοσμούν μέρη των κτηρίων).
- Καθιερώνεται η **τοποθέτησή τους στην πύλη της εκκλησίας.**

Πρόσοψη του Άγιου Τροφίμου
στην Αρλ, Γαλλία (1180)
Το πρώτο παράδειγμα ρομανικής εκκλησίας
με γλυπτές διακοσμήσεις στην πύλη.

EUROPE ABOUT 1200

Ύστερος Μεσαίωνας (1300 – 1500)

- Κρίση και παρακμή της φεουδαρχίας.
- Εγκαθίδρυση μοναρχιών στην Αγγλία και τη Γαλλία.
- Θρίαμβος του παπισμού. Ο πάπας είναι ο ανώτατος άρχοντας της Ευρώπης όχι μόνο πνευματικά, αλλά και πολιτικά.
- Λατρεία και εξύμνηση της εκκλησίας.
- Λατρεία της Παρθένου Μαρίας.
- Διαμόρφωση νέων αξιών: σεβασμού στη γυναίκα, του αυλικού έρωτα, ευγένειας, κομψότητας.
- Εμφάνιση πανεπιστημίων στα αστικά κέντρα (εκκοσμίκευση της εκπαίδευσης: νέα αντικείμενα).
- Διάδοση αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και του Αριστοτέλη μέσω των αραβικών μεταφράσεων
- **Δημιουργία νέας τέχνης: της γοτθικής**

Η γοτθική τέχνη

- Είναι *το στυλ που χαρακτηρίζει τη μεσαιωνική Ευρώπη.*
- Εμφανίζεται στη Γαλλία από τον 12ο αι. και εξαπλώνεται σταδιακά σε ολόκληρη σχεδόν τη δυτική Ευρώπη.
- Οφείλει το όνομά της στην αξιολογική κρίση ότι παρεκκλίνει από τα κλασικά πρότυπα και κλίνει προς τα γερμανικά.
- Κύρια έκφρασή της η αρχιτεκτονική.

Γοτθική αρχιτεκτονική

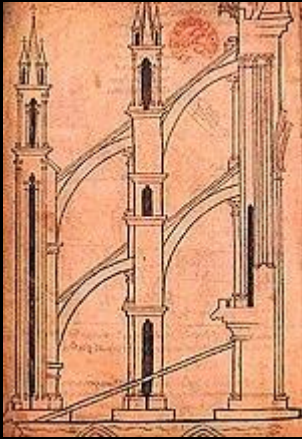
Γενικά χαρακτηριστικά:

Κύριο δείγμα οι μεγαλοπρεπείς καθεδρικοί ναοί

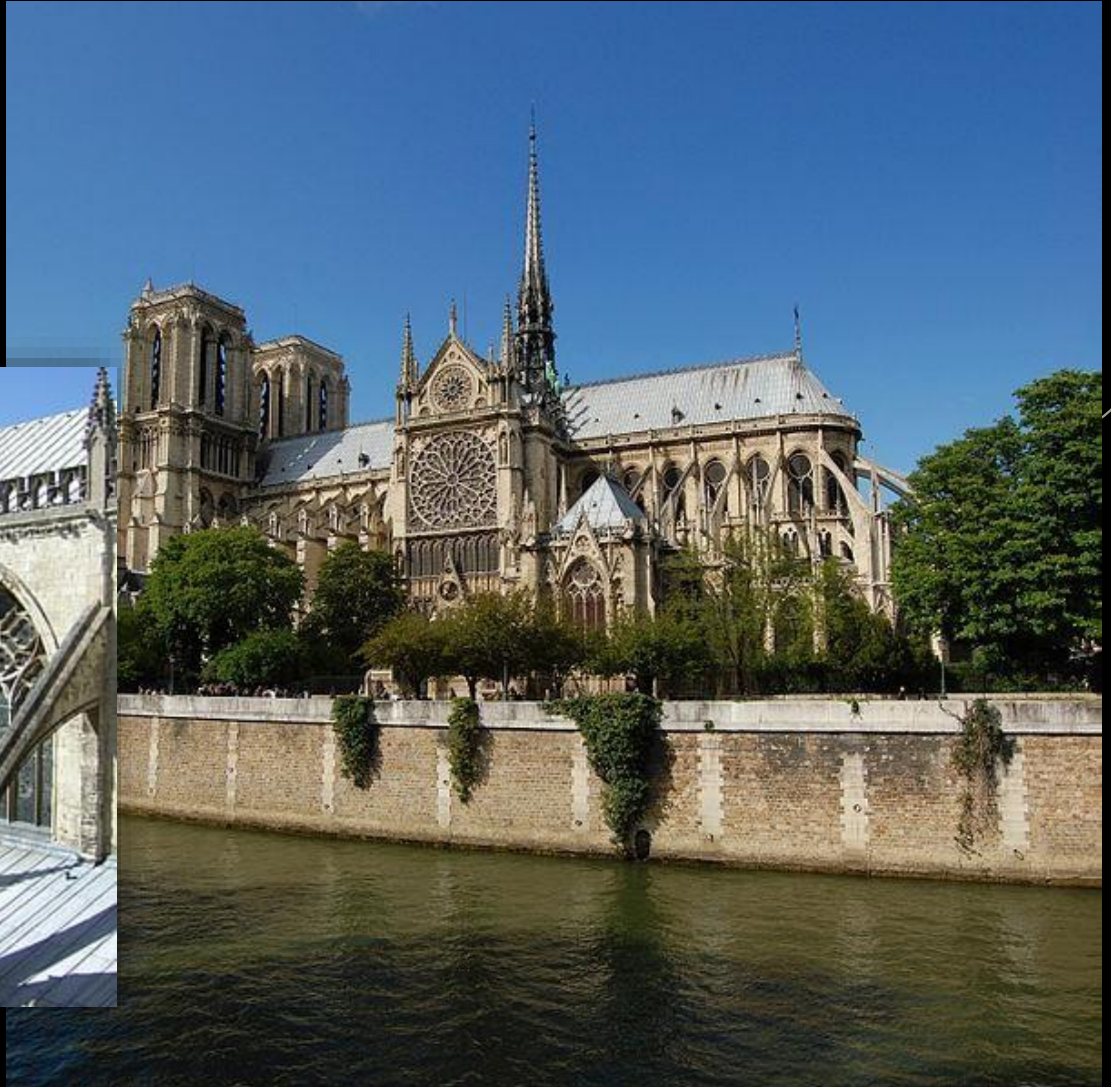
- **Ιδιότυπες αναλογίες: τεράστιο ύψος, μικρό φάρδος.**
- **Πλούσια** εσωτερική και εξωτερική διακόσμηση.
- Λεπτότητα και χάρη
- **Κατακόρυφο σχήμα ► ανάταση** («τραβούν» προς τα πάνω, τον ουρανό)
- Ο γοτθικός ναός γίνεται σύμβολο της ενοποίησης και εξισορρόπησης διαφορετικών κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Οι πύργοι του που υψώνονται στον ουρανό είναι το σύμβολο της δύναμης της εκκλησίας-σύνδεσης ουράνιου και επίγειου κόσμου.

Αντηρίδες

Η νότια πλευρά του
γοτθικού ναού της Παναγίας των Παρισίων.

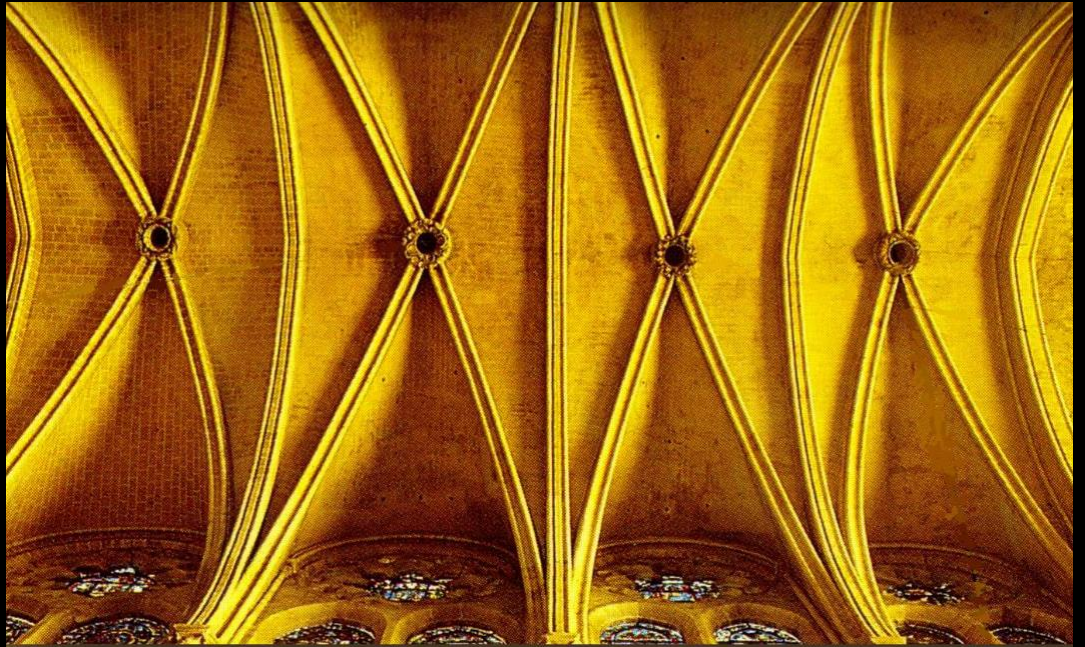
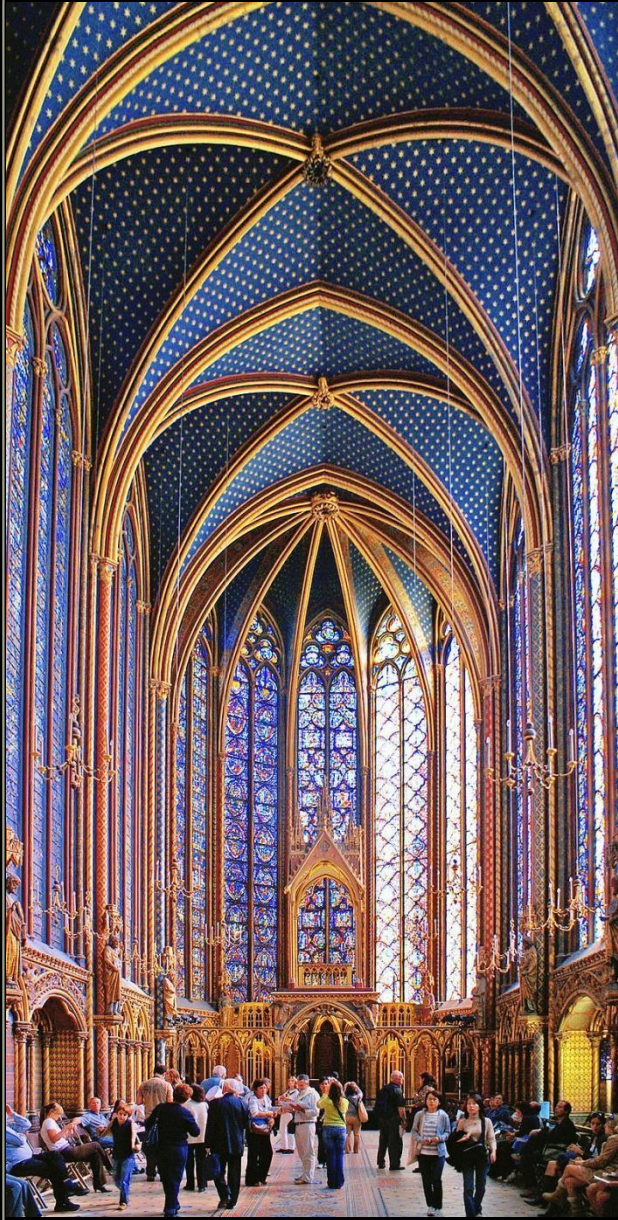

Το
εσωτερικό
κλίτος της
Παναγίας
των
Παρισίων

Το εσωτερικό
κλίτος της Παναγίας
των Παρισίων

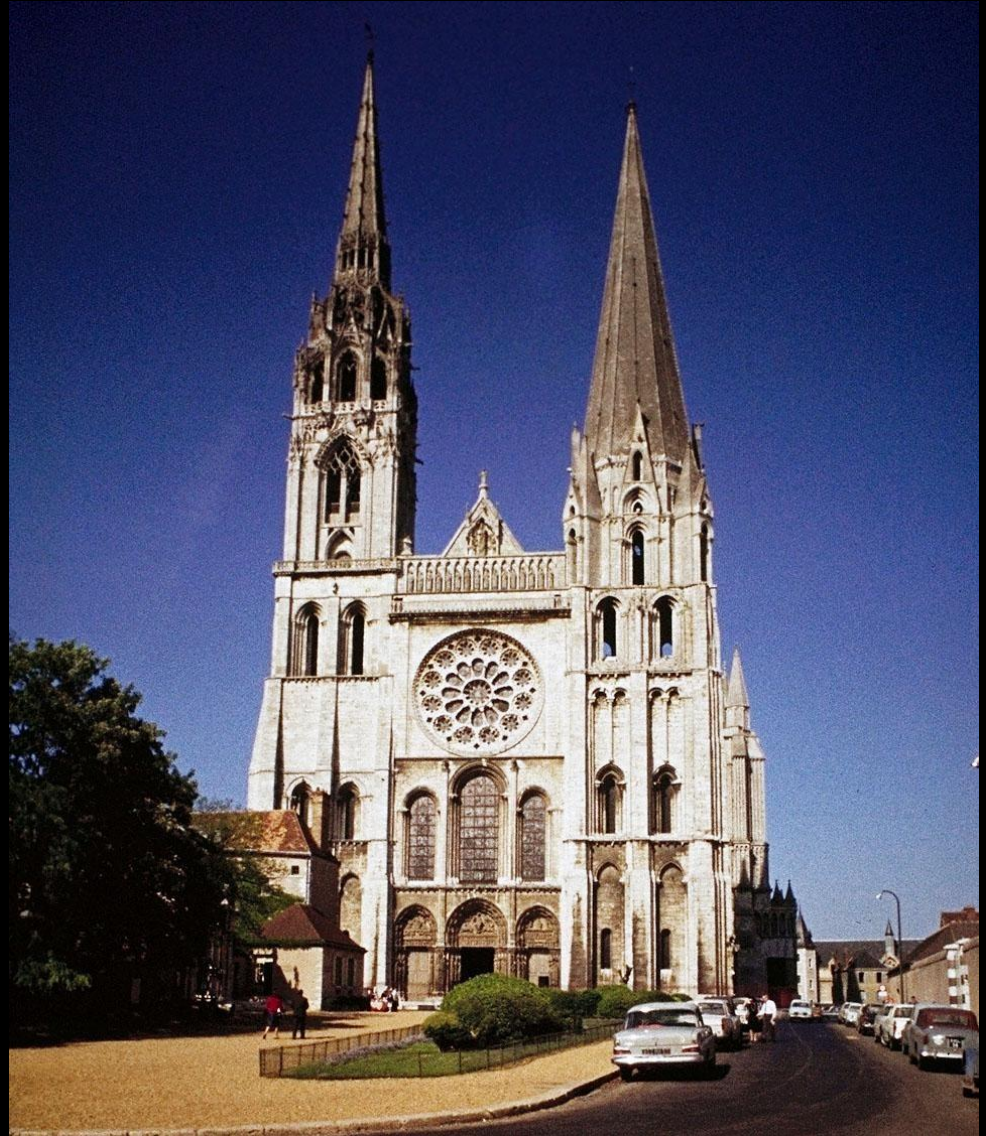

Οξυκόρυφα τόξα

Δυτική πρόσοψη του καθεδρικού της
Chartres France
1134 - 1194

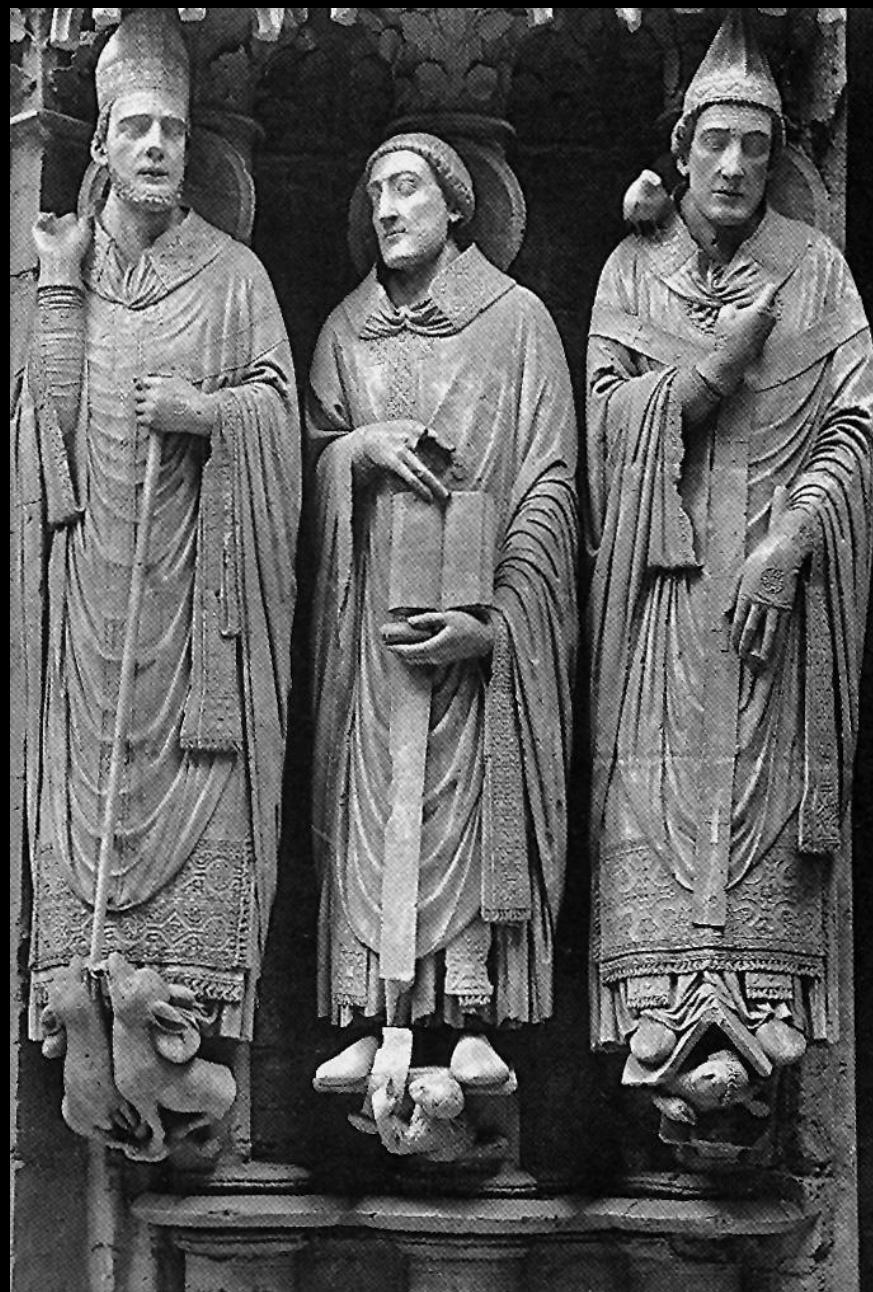

Η βασιλική πύλη του ναού της Chartres, Γαλλία.
Γλυπτός διάκοσμος : στην κεντρική πόρτα,
ο άγγελος του Ματθαίου, το λιοντάρι του Μάρκου,
ο ταύρος του Λουκά, ο αετός του Ιωάννη.

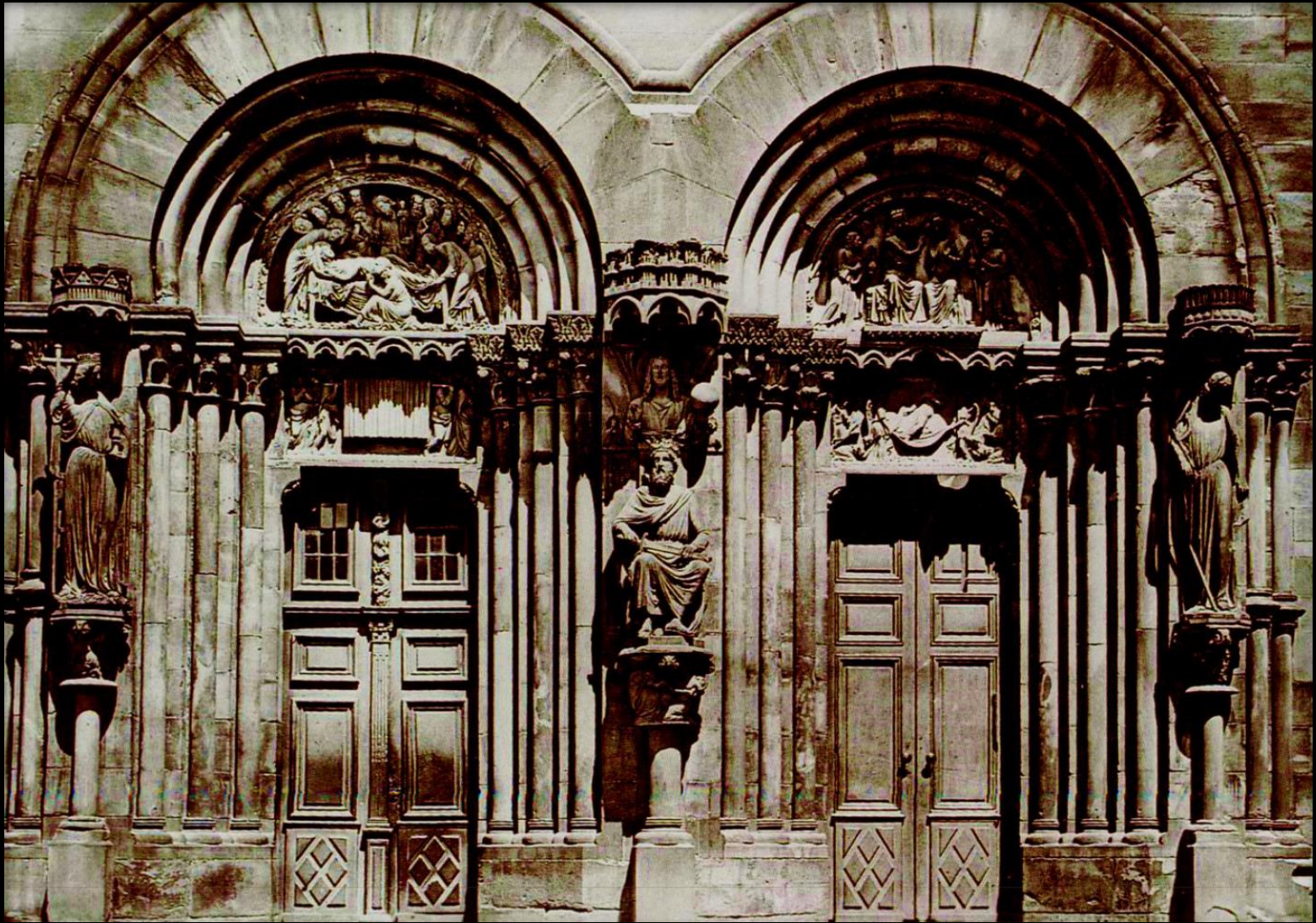

Γλυπτές απεικονίσεις στη Βασιλική Πύλη
Chartres Cathedral Chartres, France ca. 1145-
1155

Saints Martin, Jerome, and Gregory
jamb statues, Porch of the Confessors

Καθεδρικός ναός του Στρασβούργου (περ.1230)
Το προστώ του νότιου κλίτους

Η κοίμηση της Θεοτόκου
(λεπτομέρεια της προηγούμενης εικόνας)

Η γοτθική ζωγραφική

- Τάση να αποδίδονται τα φυσικά χαρακτηριστικά στις ανθρώπινες μορφές.
- Χαλάρωση πτυχώσεων.
- Προσπάθεια να αποδοθεί ο όγκος των σωμάτων κάτω από τα ρούχα.
- Χειρόγραφα, βιτρό, τοιχογραφίες, φορητές εικόνες.

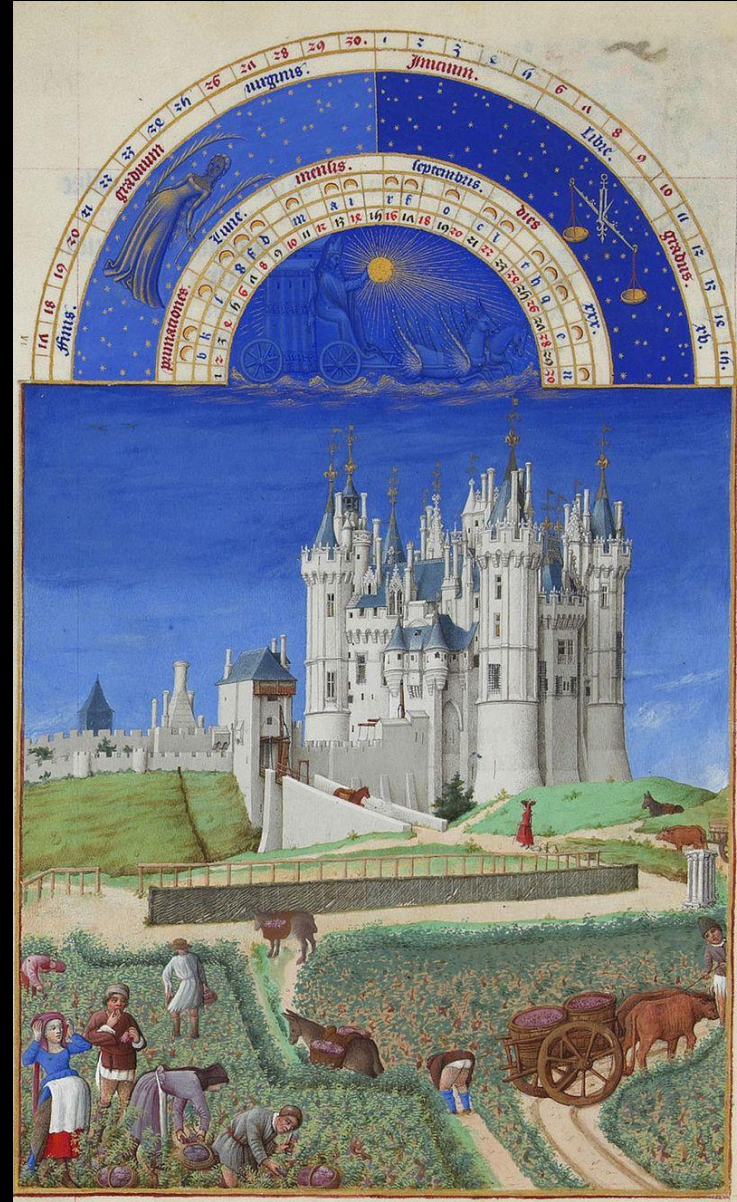
Η Μάχη του Κρεσύ
(1346) σε χειρόγραφο(1415)
Λονδίνο, Βρετανική Βιβλιοθήκη

- Οι «Πολύ Πλούσιες Ώρες» του Δούκα του Μπερί είναι ένα βιβλίο των ωρών, βιβλίο προσευχών που αντιστοιχεί στις προσευχές των ημερών του έτους και των ωρών της ημέρας. (1410-1440)

Υαλουργήματα (βιτρώ)

- Αναπόσπαστο στοιχείο της γοτθικής αρχιτεκτονικής, καθώς επέτρεπαν τη δημιουργία ενός ιδιαίτερου φωτισμού στο εσωτερικό των ναών.
- Παραστάσεις κυρίως θρησκευτικές.
- Είναι το γοτθικό ανάλογο των βυζαντινών τοιχογραφιών.

Από το Παρεκκλήσιο της Αγίας Τριάδος
Μητροπολιτικός ναός
Καντέρμπουρι

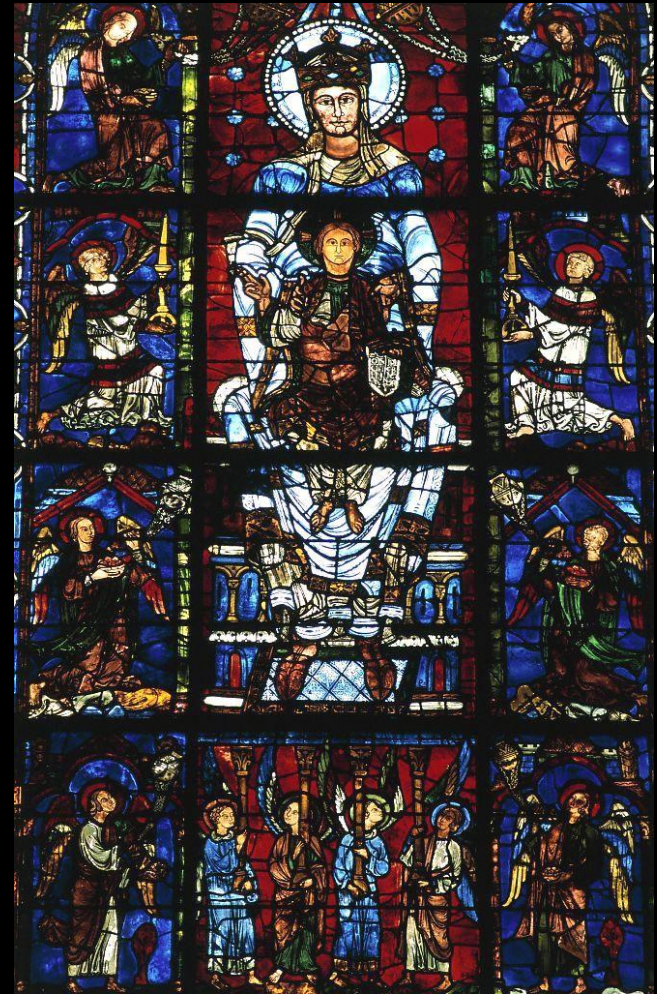

Η Παρθένος, ο υιός και οι άγγελοι.
Σάρτρ, καθεδρικός Γαλλία.

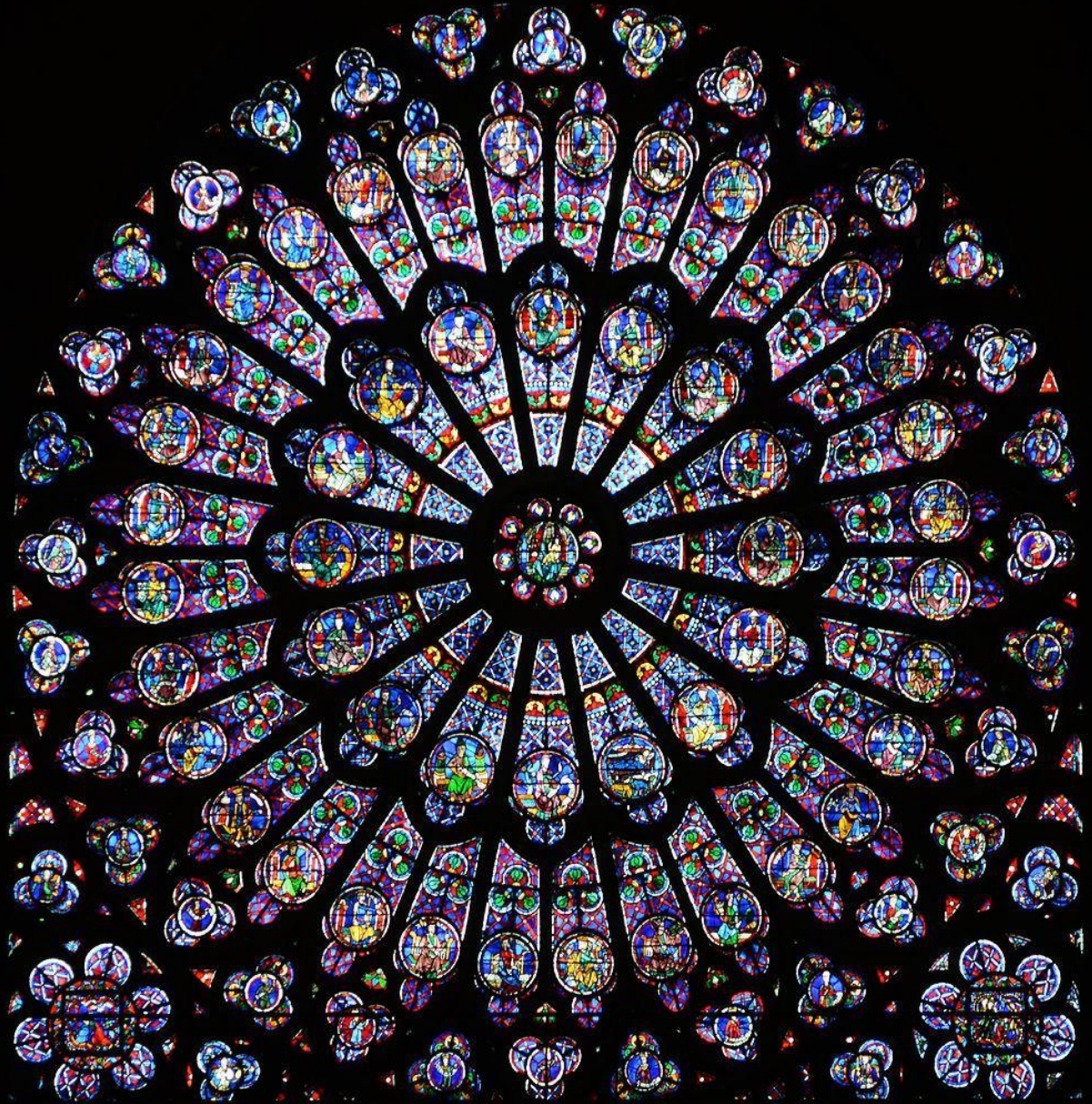
ca. 1170

γυαλί και μόλυβδος στις συνδέσεις
16 ft. x 7 ft. 8 in.

Βιτρό
της
Παναγίας
των
Παρισίων.

Giotto di Bondone [Τζιότο Ντι Μποντόνε] (1267-1337)

πρόδρομος της Αναγέννησης

- αλλαγή στην απόδοση των θρησκευτικών θεμάτων – εκκοσμίκευση
- απομάκρυνση από τη μεσαιωνική και τη βυζαντινή παράδοση
- ανθρώπινη έκφραση σε όλα τα πρόσωπα (θεϊκά, αγίων, ανθρώπων)
- απόδοση των όγκων
- περιορισμός της συμβατικής σχηματοποίησης
- πρωτότυπη σύνθεση μορφών σε ομάδες
- απεικόνιση κάποιου φυσικού χώρου
- έναρξη μελέτης του ανθρώπινου σώματος και της φύσης
- Τζιότο, όπως και ο Πετράρχης και ο Δάντης στην ποίηση θεωρούνται οι πρόδρομοι της Αναγέννησης, της εποχής, δηλαδή, στην οποία αποδίδεται στον άνθρωπο η αξία του στη θεϊκή δημιουργία, στην επίγεια ζωή στην τέχνη

Τοιχογραφίες

Οι ναοί κοσμούνται με μεγάλες τοιχογραφίες
Περίφημες οι τοιχογραφίες του **Τζιότο** στο παρεκκλήσι Αρένα στην Πάδουα

Νέα χαρακτηριστικά:

- τις μορφές που αποκτούν όγκο
- τον νατουραλισμό στα πρόσωπα και τις πτυχώσεις
- την έκφραση συναισθημάτων στα πρόσωπα, τις στάσεις, τις χειρονομίες
- την αίσθηση προοπτικής

Το φιλί του Ιούδα, νωπογραφία 1303-1305, Πάντοβα

Τζιότο, **Ο γάμος στην Κανά** (περ. 1312)
Νωπογραφία, Παρεκκλήσι Αρένας, Πάντοβα

*Το όνειρο του Ιωακείμ, νωπογραφία,
1303-1305, Πάντοβα*

Τζιότο Ντι Μποντόνε,
Η Αποκαθήλωση
(αρχές 14ου αι.)
Νωπογραφία, 230x200 εκ.
Παρεκκλήσι Αρένας, Πάντοβα

«Η Πίστη» του Τζιότο μοιάζει με τα γλυπτά
Της γοτθικής τέχνης αλλά είναι ζωγραφική
Που μοιάζει με ψευδαισθησιακή ζωγραφική.
Κάτι που δεν είχε συμβεί για 1000 χρόνια.

« Η Πίστη» Τζιότο, 1305.

Ντούτσιο «Παναγία και Θείο Βρέφος ένθρονοι, με Είκοσι Αγγέλους και Δεκαεννέα Αγίους», περ. 1308-1311. Τμήμα *Μαεστά* που έγινε για τον καθεδρικό ναό της Σιένας, Μουσείο των Έργων του Καθεδρικού Ναού της Σιένας.